

BESLUT

Datum
2003-01-17

Dnr
3102-2002

Sid
1 (5)

Justitieombudsmannen
Kerstin André

Anmälan mot en skola i Tibro kommun angående mottagande av en elev i grundskolan efter framställning av endast den ena av barnets vårdnadshavare och utan att efterhöra den andra vårdnadshavarens inställning, m.m.

Bakgrund

AA och BB hade gemensam vårdnad om dottern CC, född 1993. BB och CC flyttade till Tibro. Under juli 2002 inleddes en vårdnadstvist mellan föräldrarna. I slutet av juli 2002 fick AA vid telefonsamtal med skattemyndigheten vetskap om att det i folkbokföringsregistret införts en s.k. spärrmarkering för BB:s och CC:s personuppgifter. AA kontaktade utbildningschefen DD, Barn- och utbildningsförvaltningen i Tibro kommun, för att få uppgift om i vilken skola dottern var inskriven men nekades begärd information. AA motsatte sig att dottern var inskriven i en skola i Tibro kommun.

Anmälan

I en anmälan till JO framställde AA klagomål mot en skola i Tibro kommun och mot Barn- och utbildningsnämnden i kommunen.

AA framförde även klagomål mot Skattemyndigheten i Göteborg, skattekontoret i Skövde. Anmälan i den delen har handlagts av justitieombudsmannen Jan Pennlöv (JO:s ärende med dnr 3048-2002). I beslut den 17 september 2002 fann han, efter att per telefon ha inhämtat upplysningar från skattemyndigheten, att vad som framkommit inte motiverade någon ytterligare åtgärd från hans sida, varför ärendet avslutades.

Klagomålen mot skolan avsåg i huvudsak att CC mottogs som elev i grundskolan efter framställning av endast den ena vårdnadshavaren, modern, och utan att efterhöra den andra vårdnadshavarens, AA:s, inställning. Klagomålen mot Barn- och utbildningsnämnden avsåg i huvudsak underlåtenhet att på begäran lämna uppgift om i vilken skola CC mottagits som elev.

Utredning

Inledningsvis inhämtades uppgifter per telefon från DD. Därefter anmodades Barn- och Utbildningsnämnden i Tibro kommun att inkomma med utredning

och yttrande över vad som framfördes i anmälan. Nämnden ingav som sitt remissvar ett av DD upprättat yttrande. I yttrandet anfördes följande.

Den 9 augusti 2002 blev jag informerad om att en pappa bosatt i Kiruna hade ringt till skolkontoret i Tibro kommun och begärt att få veta vilken skola hans dotter gick på. Samtidigt blev jag kontaktad av en av rektorerna i Tibro, som berättade att hon blivit uppsökt av en mamma, som hade sin dotter på den aktuella skolan. Mamman berättade att hon levde under skyddad adress och inte ville att pappan, dvs AA, skulle få veta var mamman och dottern bodde och heller inte vilken skola dottern gick på.

Efter några dagar ringde AA till mig och begärde att få veta vilken skola i Tibro dottern var elev vid. Efter att ha kontaktat socialförvaltningen i Tibro kommun, som bekräftade att mamman levde under skyddad adress, lämnade jag inte ut uppgiften om vilken skola AA:s dotter var inskriven vid med hänvisning till 7 kap. Sekretesslagen.

/---/

AA yttrade sig över remissvaret.

Därefter inhämtades kompletterande uppgifter från DD, varvid denne uppgav följande.

Ansvarig rektor säger följande: "Mamman gav inte information om att de levde under skyddad adress vid inskrivningen men uppgav senare att de fick skyddad adress under tiden. Jag tog kontakt med individ- och familjeomsorgen vid socialförvaltningen i Tibro för att informera mig om hur jag skulle gå till väga."

Bedömning

Mottagande av elev i grundskolan efter framställning av endast den ena av barnets vårdnadshavare och utan att efterhöra den andra vårdnadshavarens inställning

Grundläggande bestämmelser om vårdnadshavares ansvar finns i 6 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken. Närmare regler om vårdnadens utövande finns i 6 kap. 11–13 §§ samma balk. Barnets vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Om barnet har två vårdnadshavare skall de enligt 6 kap. 13 § föräldrabalken tillsammans utöva bestämmanderätten. Det krävs alltså normalt gemensamma beslut i frågor som rör vårdnaden. Bestämmanderätten utövas dock av den ena vårdnadshavaren ensam när den andra till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak är förhindrad att ta del i beslut rörande vårdnaden och beslutet inte kan skjutas upp utan olägenhet. Beslut som är av ingripande betydelse för barnets framtid, får dock inte fattas av den ena vårdnadshavaren ensam, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det.

Bestämmelsen i 6 kap. 13 § föräldrabalken skall inte tolkas så att båda föräldrarna, även om ingen direkt är förhindrad, skall behöva delta i alla vardagliga avgöranden. Om föräldrarna inte sammanbor måste med nödvändighet den förälder som har barnet hos sig fatta de flesta beslut som rör den dagliga omsorgen. I förarbetena till lagstiftningen uttalades att till den dagliga omsorgen hör frågor om bl.a. barnets mat, kläder, sovtider och hur

barnet skall tillbringa sin fritid. Däremot undantogs beslut av mer ingripande betydelse för barnets framtid, t.ex. frågor som rör barnets skolgång och bosättning (prop. 1975/76:179 s. 178).

Någon förändring såvitt avser kravet på gemensamma beslut som rör barnets skolgång och bosättning ha inte skett. Enligt gällande rätt krävs alltså att vårdnadshavarna är överens om i vilken skola deras barn skall skrivas in. Om vårdnadshavarna inte kan enas i en sådan fråga, kan det ytterst leda till att den gemensamma vårdnaden måste upplösas.

Enligt 4 kap. 5 § skollagen (1985:1100) skall hemkommunen – folkbokföringskommunen – sörja för att utbildning kommer till stånd för var och en som enligt lagen har rätt att gå i grundskolan. I skollagen finns det även bestämmelser som tillåter avsteg från denna huvudregel. Enligt 4 kap. 8 § skollagen har en skola möjlighet att under vissa speciella förhållanden ta emot en elev även om det skulle strida mot vårdnadshavarens önskemål. Den bestämmelsen och stadgandet i 4 kap. 8 a § skollagen kan bli tillämplig endast när fråga uppkommer om en kommun har skyldighet respektive rätt att ta emot en elev för vars grundskoleutbildning kommunen inte är skyldig att sörja för enligt huvudregeln.

Såvitt framgår av utredningen har BB och CC bosatt sig i Tibro kommun. Därigenom har det i och för sig – och oavsett om CC ännu folkbokförts i kommunen – förelegat skäl som motiverat att CC tagits emot som elev i en skola inom kommunen. Som ovan anförts rör det sig emellertid om ett beslut som vårdnadshavarna haft att fatta gemensamt.

Enligt remissvaret har BB kontaktat rektor för den skola i vilken CC inskrivits och berättat att hon levde under skyddad adress och att hon inte ville att AA skulle få veta var hon och dottern bodde och inte heller vilken skola dottern gick i. Detta skedde således först efter att dottern inskrivits i den aktuella skolan.

Skolan måste känna till och kunna belägga de förhållanden som motiverar att barnet skall tas emot i skolan. Detta innebär bl.a. att en skola måste kontrollera uppgifterna i folkbokföringen om vem eller vilka som är vårdnadshavare för barnet. Vidare måste vårdnadshavarens respektive vårdnadshavarnas inställning till inskrivning i viss skola klarläggas (se bl.a. JO:s ämbetsberättelse 2001/02 s. 397 och JO:s beslut den 12 april 2002, dnr 372-2001). Vid mottagandet av CC i den aktuella skolan har AA:s uppfattning i frågan inte inhämtats. För sin underlåtenhet i detta avseende kan nämnden inte undgå kritik.

Jag har i tidigare beslut (JO:s beslut den 12 april 2002 i ärende med dnr 372-2001) något utvecklat de skäl som ligger till grund för min åsikt att skolan, vid gemensam vårdnad, måste förvissa sig om att vårdnadshavarna är ense om inskrivningen av ett barn i en viss skola. Jag finner skäl att göra så även här.

Enligt 3 kap. 1 § skollagen har alla barn som är bosatta i landet skolplikt. Skolplikten motsvaras av en rätt till utbildning inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. För att inga skolpliktiga barn skall gå miste om denna rättighet innehåller skollagen bestämmelser, 3 kap. 13 §, angående kommunens skyldighet att se till att skolpliktiga elever i dess skola får föreskriven utbildning. Enligt 3 kap. 15 § skollagen skall den som har vårdnaden om ett skolpliktigt barn se till att barnet fullgör sin skolplikt. Om en skolpliktig elev i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom inte fullgör sin skolgång och detta beror på att elevens vårdnadshavare inte har gjort vad på dem ankommer för att så skall ske, får styrelsen för utbildningen – enligt 3 kap. 16 § skollagen – vid vite förelägga elevens vårdnadshavare att iaktta sina skyldigheter. Skollagen innehåller även bestämmelser om närvaroplikt för den enskilde eleven. Enligt 3 kap. 11 § skollagen skall varje barn som fullgör sin skolplikt inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom eller på något annat sätt, delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om barnet inte är sjukt eller har annat giltigt skäl att utebli. Av bestämmelserna framgår att vårdnadshavaren, eleven och skolhuvudmannen har ett gemensamt ansvar för att skolplikten fullföljs. Skolförfattningarna förutsätter även ett fortgående samarbete med vårdnadshavaren angående elevens skolsituation (se t.ex. avsnitt 2.4 i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo94).

Det är mot den bakgrunden och med hänsyn till vad som tidigare anförts om tillämpningen av föräldrabalkens regler om vårdnad som det är nödvändigt att det vid inskrivning av ett barn i en viss skola blir klarlagt vem eller vilka som är barnets vårdnadshavare och, för det fall det finns två vårdnadshavare, bådas inställning i frågan.

Begäran om utfående av uppgift

AA vände sig till DD på Barn- och utbildningsförvaltningen för att få uppgift om i vilken skola CC var inskriven. Vid den tidpunkten hade DD fått veta att AA sökt få uppgiften av skolkontoret och att rektor vid den aktuella skolan informerats av BB om att hon och dottern ”levde under skyddad adress” och inte ville att adressen eller uppgift om vilken skola dottern gick i skulle lämnas ut. Socialförvaltningen hade bekräftat BB:s uppgifter för DD. Mot bakgrund därav har DD, med hänvisning till 7 kap. sekretesslagen (1980:100), inte lämnat ut den begärda uppgiften.

Jag vill här upplysa om att JO inte kan ändra eller upphäva ett beslut som en myndighet har fattat. Inte heller brukar JO ta ställning till om ett beslut är riktigt i sak. JO tar upp en sådan fråga till utredning endast om ett beslut direkt strider mot en lag eller en förordning eller när det annars framstår som uppenbart felaktigt. Vad som har framkommit i förevarande fall föranleder inte något undantag från huvudregeln. Jag kommer därför inte att uttala mig om den bedömning som nämnden gjort i sak när det gäller att avslå AA:s begäran om

att få uppgift om i vilken skola CC skrivits in. Jag har däremot funnit skäl att något beröra själva handläggningen av hans framställan.

Enligt 7 kap. 9 § tredje stycket sekretesslagen gäller sekretess i bl.a. grundskolan för uppgift om enskilds identitet, adress och liknande uppgifter om enskilds personliga förhållanden, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. Det är fråga om ett s.k. rakt skaderekvisit, vilket innebär en presumtion för att uppgiften är offentlig. Avsikten är att skadebedömningen i dessa fall i huvudsak skall kunna göras med utgångspunkt i själva uppgiften.

Sekretess enligt nämnda lagrum kan gälla uppgifter om elevers och vårdnadshavares adresser. Eftersom även andra folkbokföringsuppgifter är användbara för att spåra upp en person kan liknande uppgifter om enskilds personliga förhållanden skyddas. En uppgift om i vilken skola ett barn är inskrivet torde utgöra en sådan uppgift som kan omfattas av sekretess enligt bestämmelsen.

JO har, i det under rubriken Anmälan nämnda ärendet med dnr 3048-2002, från skattemyndigheten inhämtat att en s.k. spärrmarkering är införd i folkbokföringsregistret för CC och BB:s personuppgifter. En ”spärrmarkering” i folkbokföringsregistret motsvarar i princip den ”hemligstämpel” som enligt 15 kap. 3 § sekretesslagen kan åsättas en allmän handling. En sådan markering är följaktligen endast avsedd att tjäna som varningssignal för att säkerställa att en noggrann sekretessprövning verkligen sker innan någon uppgift om en person lämnas ut.

Vetskapen om att en uppgift spärrmarkerats i folkbokföringsregistret befriar på intet sätt en myndighet från att på sedvanligt sätt pröva sekretessfrågan i varje enskilt fall. Den omständigheten att det finns en spärrmarkering kan dock givetvis utgöra en del av underlaget för bedömningen av om de begärda uppgifterna skall lämnas ut.

BB:s uppgifter om att hon och dottern hade ”skyddad adress” har kontrollerats vid en kontakt med socialförvaltningen. Någon kontroll hos skattemyndigheten synes dock inte ha skett. I den uppkomna situationen måste det emellertid anses ha ålegat nämnden att hos skattemyndigheten kontrollera att BB:s uppgift om spärrmarkering var korrekt samt, eftersom så var fallet, undersöka grunden för att en sådan markering införts. Först därefter har en bedömning i sekretessfrågan kunnat göras. Med dessa påpekanden lämnar jag saken.

Ärendet avslutas.